Harminc papírlap

Itt, Pesten, sütött a nap, a tetemeket már elföldelték, vagy félrehúzták az útból, a nyilasok ostoba barikádjait szétbontották s a pesti ember úgy fedezte fel és vette birtokába újra a saját otthonát, a ház előtti ismerős utcát, mint egy megnyert világrészt. Budán még dörögtek az ágyúk.

A házmester összeráncolta a homlokát, fölnézett a tiszta égre, ahol szovjet vadászgépek szálltak, hallgatta a harci zajt és azon morfondírozott, hogy ki tudja, hátha visszafoglalják még Pestet a németek s akkor mi lesz. Bizony jó lesz még vigyázni.

Ekkor, mintha kilesték volna a gondolatait, megjelent két szovjet katona, különös fegyverzettel.

Az egyik vödröt hozott s egy otromba ecsetet, a másik nagy tömeg papírt. Plakátot ragasztottak.

S aznap még többet is.

Aztán megjelent a *Szabadság* első száma, egy lapnyi, a Körút sarkán állt a rikkancs, s az emberek úgy tolongták körül, mintha kenyeret osztana. Azt osztott, valóban; teleszívta magát erővel a lélek, megmozdult.

És újabb plakátok jöttek; éreztük, hogy az élet feltámadt, a közösség erős és az új vezetők bizakodva, erélyesen indítják meg a milliós város vérkeringését. A házmesterből is eltűnt az ostoba félelem. Nem morgott, hanem a járda kövezetét egyengette s a romos lépcsőházat próbálgatta: járható-e?

Mennyit ért akkor egy plakát? S egyetlen röplap?

Ma már tudjuk is, akkor csak éreztük. A Szabó Ervin Könyvtár most, Budapest felszabadulásának 10. évfordulóján — vaskos borítékban — átnyujtotta a könyvtárosoknak *az akkori plakátok, röplapok, újságok tökéletes hasonmását,* hogy rendezzenek kiállításokat ebből az anyagból, emlékeztetőül, tanulságul.

Harminc papírlap.

Az utolsó nyilas plakátok, hírlapok felkoncolásról üvöltenek, fasiszta felmentő csapatokról vonítanak. Milyen jó, hogy az ember annyi küzdelem és rettegés után ma már nevetni tud!

Előkerül az illegális *Szabad Nép* decemberi száma, mely *Kiss* János tábornoknak és társainak mártírhalálát közli s egy másik cikkében már a szabad életről szól: hogy milyen feladatokra készüljön a nép. Történelem. Ez maga a történelem; nagy históriai művek adják majd mellékletként ezt a papírlapot, mint az egykoriak az *Aranybulla,* vagy a *Nemzeti dal* fakszimiléjét. Jó kézbe venni a kis ívet, s utána a többit is, a Szovjet Hadsereg röpcéduláit, az ultimátum szövegét, melyre a német fasiszták aljas gyilkossággal válaszoltak, s végül a plakátokat.

Ugyanazok a plakátok! Azok, melyeket — mintha ma lenne — az a két katona ragasztott ki. *»1. Minden polgári hatóság folytassa kötelességteljesítését . . .« »Magyarok! Segítsétek mindenben a Vörös Hadsereget. Siettetitek ezzel a német fasiszta hadsereg összezúzását. Ezzel pedig közeledik az óra, amikor a háború magyar földön véget ér és a német rablókat végkép kiűzzük országotokból.«*

Az első szabad plakát. A katonák már rég továbbmentek csirizes vödrükkel, s mi még mindig olvastuk a drága betűket, harmadszor, negyedszer és elölről megint.

Sosem felejtem el a száradó csiriz csípős szagát. Az utolsó szörnyű hetekben addig ismeretlen, félelmetes bűz kavargott a városban: temetetlen holtak, benzin, lőpor, izzadtság, omló falak s ki tudja még mi minden párolgott, porzott, bomlott és oszladozott, pedig mindenre ráhullott a hó s rálehelt a jótékony fagy. De a csiriz szaga, mely a plakátot halvány párával vette körül, oly jó, oly otthonos volt, akár egy meleg cipészműhelyé.

Az új plakátok újjávarázsolták az utcát. Otthonossá tették. Megjelent nemsokára a Magyar Kommunista Párt felhívása is: *»Ilyen tragikus helyzetben, mint a mienk, nem volt még ország. De élni akarunk és élni fogunk! Budapest ismét főváros lesz. A szabad, demokratikus, független Magyarország fővárosa.«* S bár Budán dörögtek még az ágyúk, mi otthonosan jártunk s már költözködtünk és építkeztünk és tervekkel voltunk tele.

Az emberek veszély iránti érzéke amúgyis eltompult. Ebben a friss-szagú világban csak legyintettünk a Budáról gurgulázó dörgésekre. Emlékszem, a Körúton mentem, egyszerre éktelen süvítés. Ösztönös mozdulattal lehasalunk a hóba, fölöttünk, a négyemeletes bérház tetejébe becsap egy német gránát. De már kelünk is föl mindannyian és kissé szégyenkező mosollyal tisztítjuk le kabátunkról a havat. Az élet pedig pezseg tovább.

Az egyik utolsó napon negyedik emeleti lakásunkba egy puskalövedék látogatott. Mint a fáradt madár, ciripelve keresztültört a frissen csinált ablakon s lehullott, közvetlenül a magaütötte kis kerek nyílás alatt, a deszkapárkányra. Fölvettük, megnézegettük: ez még a mellünknek volt szánva. Már csak az üvegnek tudott ártani, s még az sem hasadt belé. Elég volt beragasztani egy kis olajba mártott papirossal.

Másnap csönd lett. S a mi kedves, barátainkká fogadott új röplapjaink, plakátjaink, az első újságok átszállhattak a tépett Budára is. Addig már megindult az élet a felszabadult budai területen. A Szabó Ervin Könyvtár jóvoltából most kezünkben forgathatjuk a *Budai Hírek* című sokszorosított lapot s ebből kitetszik, hogy ott is megvolt már az alapja a lázasan nekilendülő építő munkának.

-• 20 fillér.

SZABADSÁG

DEMOKRATIKUS NAPILAP

Hálával és szeretettel

Köszöntjük fővárosunkban a felszabadító Vörös Hadsereget, mely a náci horda leverésével megszabadított bennünket az elnyomatás és rabság minden borzalmától és lehetővé tette számunkra, hogy végre szabadon kezünkbe vehessük sorsunk intézését.

Soha nem felejtjük el, hogy a Vörös Hadsereg vérét áldozta a mi népünk szabadságáért is, hogy ágyúinak pusztító tüzével szétverte a szabadságszerető népek bestiális ellenségét, a fasiszta reakciót és ezzel szabad utat nyitott azoknak a demokratikus népi erőknek, melyek kibontakozása és megerősödése lesz az egyedüli biztos záloga a független, szabad Magyarországnak.

1941 június 22. óta nagy utat tett meg a Vörös Hadsereg. Sztálingrád óta csapást-csapásra mérve nemcsak kiverte a Szovjetunió területére betolakodó fasiszta hordákat, hanem felszabadította Romániát, Bulgáriát, Jugoszláviát, Finnországot és most Magyarország népét is. A halálos gyűrű egyre jobban szorul a fasiszta duvad fészke: Németország körül és közeledik a nap, amikor a szabadságszerető népek vasököllel megadják majd neki az utolsó csapást és kitűzik Berlinben a győzelem lobogóját.

Hála és szeretet száll szívünkből Sztálin marsall, a nagy hadvezér felé. Az ő páratlan hadvezéri talentuma biztosította a fasizmus feletti győzelmet. Az ő bölcs kormányzása tette lehetővé, hogy mi magyarok, akik annyit vétettünk a szovjetnép és a Vörös Hadsereg ellen, mégis az ő kezükből kaptuk vissza szabadságunkat, az élethez való jogunkat.

A magyar nép élni akar ezzel a joggal és szabadsággal. Vissza akarja szerezni helyét a szabadságszerető népek családjában. Azt kívánja, arra törekszik, hogy ismét úgy beszéljenek róla, mint 48-ban, amikor a szabadságért hullatta a vérét és nem a zsarnokságért. Most is, mint akkor harcba száll a magyar nép, szent németellenes harcba és vére hullásával bizonyítja be, hogy méltó a szabadságszerető népek testvéri bizalmára.

Magyar Nemzeti Függetlenségi Front

Végezetül pedig itt az *Új Szó* február 14-i rendkívüli kiadása:

»Budapest szabad. Sztálin marsall napiparancsa. A 2. ukrán hadsereg csapatai, együttműködve a 3. ukrán hadseregcsoport csapataival, másfélhónapos ostrom, kemény küzdelem után, nagyvárosi háború utcai harcainak nehéz körülményei között, ma, február 13-án befejezték a Budapesten körülzárt ellenséges kötelékek megsemmisítését s így teljes egészében elfoglalták a magyar fővárost, Budapestet, a német védelem fontos központját a Bécs felé vezető úton.«

Mennyit értek akkor ezek a nyomtatott lapok?

Kinn, ebben a korán jött, kedves tavaszban ragyog, dübörög, illatozik, él a gyönyörű főváros. Idebenn kis lányaim mosolyognak.

Ez a válasz.

Sebestyén György

DEVECSERI GÁBOR:

Az első szovjet katonához

A Vár lejtőjén jött az áradat,
jött fölfelé. A szűk uton sietve
egymás mellett kettő-három haladt
a Vár lejtőjét szép tarkára festve:
hol fehér hó és fekete korom
feleselt soká és szürke falak
közben-közben — most mintha száz szirom
bomlana ki a romházak alatt:
vöröstetejü, zöldtetejü kucsmák
tavaszi kertté virágositották
a februári Várhegy oldalát:
s csak jöttek-jöttek, férfiak-nők, jöttek,
s egészen ifjak is, mint nagy család,
komoly, víg arcok, moszkvai szülöttek
és távol-kelet napjától sütöttek,
barnák, izzadtak, gézzel átkötöttek,
s míg özönöltek, beszéltek, nevettek
— nevettek is a szovjet katonák.

Tárult a kapu. Az elsőt, aki
belépett és vizet kért, átöleltem,
meg is csókoltam (azt, hogy nem lökött el
a hirtelen-váratlan mozdulatra,
ma is csodálom). Fényben itta ki
a poharat. S a februári napra
visszaszikrázott nyírott lenhaja,
mikor levette s közelről mutatta
kérésünkre a kucsmát s rajta a
sarlós és kalapácsos csillagot.
Kértük tőle, de nem adta ide,
csak mosolygott s szólt. Mit is mondhatott?
Talán azt, hogy minékünk hozta, de
meg is kell érte küzdenünk előbb.

Kezetszorított s ment tovább. A nők,
az izmos, telt szovjet katonalányok,
s a szalmabajszu ukrán partizánok,
kik a sereggel nemrég egyesültek,
s a Pamir-fennsíkról idekerültek,
kik verekedtek völgyön-bércen át,
s a kirgizek — haladtak, föl, tovább!
Roppant a hó, szikrázott mindenütt.

S a fasiszta fönt a havon feküdt,
hideg-pirosan, megmerevedetten
és szinte-szinte már elégedetten,
hogy íme itt van a helyén.
Mint a panoptikum viaszbabáinak,
piros arcán egyhelyben ült a fény.
Hegyoldalban feküdt, kissé az út fölött,
kezében cédula
s azon frissen festett betűkkel állt,
hogy ő, aki zsákmányt keresni jött,
miért talált halált.

»Így jár a rabló!« Így a vérivó,
kinek kezétől kormos lesz a hó,
lehelletétől véres lesz a rét,
ki mint denevérszárnyat tárja szét
tiprott népek fölé
ocsmány zöld köpenyét!

S ki megbüntette és kezébeírta
vörös betűkkel az ítéletet,
pohár vizünktől felfrissülve vívta
harcát tovább, immár a domb felett,
s a nemrég vérhabos pofáju ordast
úgy űzte már, mint szűkölő ebet.

S azóta is, hányszor jött ő közénk!
romot robbantott, épitett hidat,
mutatta, hogy kell győzni az időn is,
megoldott és gyorsított szíjakat,
és egybefonta kezével kezünket,
sodort virágzó vídám táncba minket,
s ő az, ki gyilkosokra pusztulást
vivő utat győzelmesen mutat:
mosolyát mindig ránkvillantja újra
a milliószor első pillanat.

Első bajtárs, te! Nem tudom neved.
De híven őriz az emlékezet,
s előttem is már csillagod ragyog.
A küzdelem tart. Katona vagyok.
S közös zászlónk alatt, a nagy menetben
látom sugárzó ifju arcodat.
Az üszköt és a kormot sem felejtem
s a cédulát, melyet az ellenségnek
holt ujja emlékemben tartogat.
Ilyen papírlap legyen minden versem:
a szabadító győzelmet jelentsem
s az érte induló új harcokat!

A BASKIR KATONA ÉS A MAGYAR PROFESSZOR

Végefelé járt Budapest ostroma. A jobbpart nagy részét is felszabadították a szovjet csapatok, a nácik már csak a Vár környékén pusztítottak. A szabad terület egyik utcáján szovjet katona állt őrt. Fiatal fiú, mongolos arcvonásokkal. Ahogy áll, fegyverrel a kezében, egyszerre csak egy magyar közeledik feléje s legnagyobb meglepetésére baskir nyelven szólította meg. A katona hinni sem akart a fülének, közel hajolt a magyarhoz, aki — némi izgalommal a hangjában, hisz hány éve már annak, hogy utoljára beszélt baskirokkal — megismételte a kérdést. Semmi tévedés: baskir nyelv volt ez a javából. A katona az ember nyakába ugrott, átölelte, össze-vissza csókolta. Igen nagy barátságot kötöttek.

Ennek a történetnek a hőse *Ligeti* Lajos Kossuth-díjas professzor, a Tudományos Akadémia alelnöke, akivel felszabadulási élményeiről beszélgettünk.

— Ismerős volt a fiú arcvonása: annakidején Mongóliában megismertem a baskirokat. Különben sem nagy dolog baskirul beszélni — hárítja el mosolyogva a csodálkozást.

A kiváló tudós, aki jóval a háború előtt bejárta *Mongóliát,* akinek *Európaszerte* elismerték nagy tudását, visszatérése után hosszú ideig állás nélkül volt. Nem bizonyult eléggé megbízhatónak a régi rendszer számára. Maga alig akar erről beszélni, annál többet tudnak erről volt tanítványai.

Most is, amikor *arról* a február 13-ról kérdezem, nehezen szólal meg.

— Én sem éreztem jól magamat a régi rendszerben, én is gyűlöltem a nácikat, de hiszen minden becsületes ember így volt — ebben foglalná összse röviden mondanivalóját — s mérhetetlenül örültem a szabadságnak, annak, hogy ismét dolgozhattam.

Azon a február 13-án, tíz évvel ezelőtt, a bölcsészkar Múzeum körúti C épülete elkeserítő látványt nyújtott. A *nácik benzineshordókat raktároztak a tudományos intézetekbe s a harcok során az egész szárny kiégett.* Odaveszett az *értékes könyv- és kézirattár,* ahogy nagyrészt elpusztult a *Balassagyarmatra* mentett tudományos anyag is, húsz év gyűjtésének eredménye. *Ligeti* Lajos intézetében egy megolvadt vaspohár és az egyik írógép kiégett váza maradt meg a berendezésből.

— Az élet megmentése csak az egyik dolog volt — mondja — a másik akkor kezdődött: a munka, az újjáépítés, a sok mulasztás pótlása.

Erről már szívesen, lelkesen beszél a professzor. Arról a nagyszerű érzésről, amely február 13-án eltöltötte, mikor megtudta a *Rózsadombon,* hogy *szabad* lett a város, ismét megkezdheti munkáját.

— A náci megszállás alatt hónapokig jóformán kezembe sem vehettem komoly könyvet. Amikor szabadok lettünk, vad betűszomj vett rajtunk erőt. Olvastunk, olvastunk, olvastunk. Dolgozni kezdtünk.

Az első órákat a lakásán tartotta, az ablakokon papír, a szobában hideg, élelem szinte semmi. A szovjet parancsnokság segítségével akció indult a tudósok, írók, művészek helyzetének megjavítására.

— Szovjet katonai autón voltam *Szolnokon, Debrecenben, Nyíregyházán.* Élelmet szereztünk. Ezen az úton láttam a háború pusztítását: halottak, romok, a földeken ott rohadt a termés. Soha nem felejtem el.

Ligeti professzor ma *Belső-* és *Kelet-Ázsia* nyelveit, történelmét tanítja az egyetemen. Ő neveli azokat a fiatal kutatókat is, akik *Kína* kultúrájával, nyelvével ismerkednek. A tíz év előtti események ma is élnek benne. Az egyik tennivalót, az *élet megmentését* akkor elvégezte. Most a másik, egész életre szóló tennivalón dolgozik: ennek a szabadságnak *munkával, eredményekkel* való megtöltésén.

(Iontay)

Háborúban születtek — BÉKÉBEN AKARNAK ÉLNI

Zugliget lejtős dombján évszázados fák közé rejtőzik egy érdekes, kastélynak is beillő épület. V. Ferdinánd 1837-ben ebből a házból hurcoltatta el és csukatta három évre börtönbe Kossuth Lajost. A ház jóval később a gazdag Haggenmacher sörgyáros-család »úrilakja« volt.

Ma gyermeküdülő. Tisztelettel viseli Kossuth nevét.

„Háborús gyerekek . . .“

A Kossuth-gyermeküdülő nagy kiterjedésű parkjában élénk gyereksereg. Lehetnek vagy ötvenen. Jól szabott téli ruhájuk sötét színe tarkítja az udvar egyhangúságát.

— Növendékeink kilenc-tízévesek. *A háború évében, 1944-ben születtek* — mondja *Kutassy* György igazgató. — Fejlődésüket hosszú időre visszavetette a háború. Sok közöttük a beteges, vérszegény, neuraszténiás . . .

»Háborús gyermeke« születésére emlékezik vissza *Kelecsényi* Györgyné, a Váci úti *Autójavító Vállalat* tisztviselőnője.

— A *»Horthy-proklamáció«* napján, 1944. október 15-én vittek a Bábaképzőbe. Budapest olyan volt, mint a felrázott méhkas. A háborús események, rémhírek kétszeresen sújtottak. Férjem katona volt. A feszült, nyugtalan környezet nyomasztó hatással volt rám. Este a kórházban sírógörcsöt kaptam, s másnap művi beavatkozással szültem meg fiamat, aki jelenleg a Kossuth-üdülő lakója. Talán negyedéves is elmúlt már a kisfiam, mikor felköltözhettünk a pincéből . . .

Fejlődésükben visszamaradtak . . .

Az alig tízesztendős *Kerekes* Ferenc, az erdei iskola másik lakója, az Angyalföldön született, dohos pincelakásban. Édesanyjának tejét elapasztotta a sok izgalom. Féléves volt a kis Ferenc, mikor életében először megízlelhette a tejet.

— Gyenge szervezetét már eddig négy ízben támadta meg a tüdőgyulladás — mondja *Bartha* János pedagógus. — A szokásos gyermekbetegségeken is mindannyiszor súlyos állapotban esett keresztül.

A háború két legnehezebb időszakában, 1944 év végén és 1945 első hónapjaiban született gyermekek ma már az általános iskolák harmadik, negyedik osztályába járnak. Sok köztük a gyámolításra szoruló, fejlődésben visszamaradott gyerek is, akiknek talán kétszeres utat kell bejárniok, míg egész emberré lehetnek.

Itt, a *zugligeti erdei iskolában* (s még néhány hasonló üdülőben) kétszeres felelősség nehezedik igazgatók, pedagógusok, de még azok vállára is, akik a gyermekek mindennapi táplálékát készítik. Szellős, világos, tiszta szobák. Mindennapos orvosi vizsgálat. Többórás séta a fenyvesek között. Napi ötszöri étkezés (ma kacsasült és gyümölcs volt ebédre). Nem egy esetben a gyerekek negyedév alatt négy-öt kilót is híznak.

1944-ben születtek . . .

A nevelők, a gyermekek szellemi és lelki fejlődését is szem előtt tartják. *Csökkentették a tanulóórák számát, a* gyermekek *nincsenek túlterhelve,* örömmel, jól tanulnak. Meglepő, hogy mennyi közöttük a kitűnőrendű . . .

Néhány napja a Kossuth-gyermeküdülőből *levelet küldtek az Országos Béketanácsnak:*

»Növendékeink tízévesek. 1944-ben, a háború évében születtek. Nem egyet édesanyja szoptatáskor tépett le kebléről, hogy gyermekét ölbekapja és óvóhelyre meneküljön. Tanítványainknak, akik akkor még csecsemőkorban voltak, első betevő falatjukat sem hagyták elfogyasztani nyugodtan a fasiszták. Otthonunk kis lakói *nem voltak háborúban, mégis hadirokkantak.* Tüdejük gyengén fejlett, idegrendszerük beteg, fejlődésükben visszamaradtak. Tíz éve, hogy a háború véget ért, de egészségük még ma sem teljes. Ha már háborúban születtek, békében akarnak élni . . .«

(— tié —)

A felszabadult rádió

Ma tíz éve még néma volt a rádió; a Sándor utcai, ma Bródy Sándor utcai épületben azonban már folyt a szervezkedés, készülődés, az üzem rendbehozása, tanácskozás a műszaki lehetőségekről. Lakihegyen szorgos munkáskezek takarították a romokat. Egy évtized alatt nagyszabású nevelő munkát végzett a magyar rádió. Összeforrt az ország népével. Összefogásra, hazaszeretetre, a művészet, a tudomány, az irodalom megbecsülésére tanította az embereket és muzsikával szórakoztatta a szocializmust építő emberek millióit. A főváros felszabadulási ünnepe egybeesik a rádió egyik házi ünnepségével: *ötéves a rádió énekkara.* Ez a kitűnő együttes fennállása óta sokat és eredményesen dolgozott. *Több, mint ötszáz kompozíciót tanult be* és *énekelt.* Oratóriumokat és kantátákat (Hősi ének, Te Deum, Psalmus, Dal az erdőről, Májusi ének stb.), operákat, *Kodály* és *Bartók* kórusműveit, régi és mai szerzők à capella szerzeményeit. Bemutatói nagy visszhangra találtak a zenei életben s fegyelmezett előadásmódja példát mutat mind a hivatásos, mind az öntevékeny együtteseknek. Gazdag program jelzi az öt év alatt megtett utat és még bővebb, gazdagabb megvalósítandó műsorterv. Jó munkájuk dicsérete áthárul természetesen az egész rádióra, melynek nem egy osztálya vehetné mintaképül a rádiókórust.

(K. K.)